

MEDIA MAYDON TUZILISHI VA TA'SIRI

Xudoyberdiyeva Sevinch G'ayrat qizi

*CHDPU Turizm fakulteti Xorijiy til va adabiyoti: ingliz tili yo'nalishi 1-
bosqich talabasi*

xsevinch97@gmail.com

Scientific supervisor: **Doston Mahkamov**

mahkamovbk@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola media maydonining asosiy tuzilishi va uning jamiyatga ta'siri haqida umumiy ma'lumot beradi. Media maydon axborot manbalari, kommunikatorlar, auditoriya va texnologik infratuzilmadan iborat bo'lib, u jamiyatda axborotni tarqatish, fikrlarni shakllantirish, madaniyat rivoji va ijtimoiy nazoratda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, media ijtimoiy bosim va manipulyatsiya xavfi ham tug'dirishi mumkinligi ta'kidlanadi. Annotatsiya media sohaning jamiyatdagi o'rni va ahamiyatini yoritadi.

KALIT SO'ZLAR: Media maydon, Axborot vositalari, Ommaviy kommunikatsiya, Axborot manbalari, Auditoriya, Jurnalistika, Madaniyat, Ijtimoiy ta'sir, Axborot tarqatish, Manipulyatsiya, Reklama, Internet, Televideniye, Radio, Media texnologiyalari

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda media maydonning o'rni tobora oshib bormoqda. Axborot texnologiyalarining tez sur'atlar bilan rivojlanishi va global tarmoq — internetning keng tarqalishi media vositalarini har qachongidan ham ommalashtirdi. Endilikda har bir inson kundalik hayotida gazeta, televideniye, radio, ijtimoiy tarmoqlar va boshqa axborot platformalaridan foydalanadi. Media maydon nafaqat axborot tarqatish vositasi, balki jamiyatdagi ijtimoiy, siyosiy va madaniy jarayonlarni shakllantiruvchi kuchga aylangan. Media sohasining tuzilishi murakkab va ko'p qirrali tizim bo'lib, unda axborot manbalari, kommunikatorlar, texnologik infratuzilma va qabul qiluvchilar o'zaro uzviy bog'liq holda faoliyat yuritadi. Har bir

element media maydonning samarali ishlashi va jamiyatda axborot oqimining to'g'ri tashkil etilishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, media vositalari o'z auditoriyasi bilan doimiy muloqotda bo'lib, jamiyat fikrini shakllantirishda, madaniy qadriyatlarni targ'ib qilishda va siyosiy hayotda katta rol o'ynaydi. Biroq, media maydonning ijobiy ta'siri bilan birga, ba'zi salbiy jihatlari ham mavjud. Axborotning noto'g'ri, tarfakash yoki manipulyativ tarzda yetkazilishi, propaganda vositasiga aylanishi, shuningdek, axborot bosimi ostida qolish xavfi mavjud. Shu sababli media maydonning tuzilishi va ta'sirini puxta tahlil qilish, uning jamiyatdagi o'rni va funksiyalarini to'g'ri anglash bugungi kunda juda dolzarb hisoblanadi. Ushbu ishda media maydonning asosiy tarkibiy qismlari, ularning bir-biri bilan munosabati, shuningdek media vositalarining jamiyatga ta'siri masalalari atroflicha ko'rib chiqiladi. Bu orqali media sohaning ijtimoiy hayotdagi o'rni va uning ta'sir mexanizmlarini yaxshiroq tushunishga harakat qilinadi.

ASOSIY QISM

Media maydoni — bu axborotning ishlab chiqarilishi, tarqatilishi va iste'mol qilinishi jarayonlarini o'z ichiga olgan murakkab tizimdir. Uning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat: Axborot manbalari Axborot manbalari — media maydonidagi yangiliklar, ma'lumotlar va kontentlarni yaratadigan tashkilotlar va shaxslar. Bu manbalarga matbuot (gazeta, jurnal), televideniye, radio, internet saytlari va blogerlar kiradi. Har bir manba o'ziga xos auditoriyaga yo'naltirilgan axborotni ishlab chiqaradi. Masalan, televizion kanallar keng jamoatchilik uchun mo'ljallangan bo'lsa, ixtisoslashgan internet saytlar ma'lum bir soha yoki guruh uchun axborot beradi. Kommunikatorlar

Kommunikatorlar — axborotni yaratish va tarqatishda faol ishtirok etuvchi shaxslar va guruhlar. Ular jurnalistlar, muxbirlar, tahririyat xodimlari, blogerlar, reklama agentliklari va media kompaniyalari bo'lishi mumkin. Ularning vazifasi aniq, lo'nda va obektiv axborotni yetkazishdir. Shu bilan birga, ular media kontentining sifatini, etik me'yorlarga mosligini nazorat qiladi. Auditoriya (qabul qiluvchilar) Media maydonning muhim tarkibiy qismi — bu axborotni qabul qiluvchi va iste'mol qiluvchi odamlar yoki guruhlar. Auditoriya turli yosh, kasb, qiziqish va madaniyatga

ega bo'lib, ular media vositalaridan o'z ehtiyojlariga mos axborot oladi. Auditoriyaning talab va qiziqishlari media maydonning shakllanishiga, mazmuniga va tarqatilishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Texnologik infratuzilma Media faoliyatining texnik va texnologik bazasi hisoblanadi. Bu telekommunikatsiya tarmoqlari, internet provayderlari, studiyalar, studiya jihozlari, radioeshittirish minoralari, serverlar va boshqa texnologiyalarni o'z ichiga oladi. Texnologiyaning rivojlanishi media maydonning kengayishi va yangi formatlarning paydo bo'lishiga imkon yaratadi (masalan, onlayn media, ijtimoiy tarmoqlar, podkastlar).

Qonun-qoidalar va etik me'yorlar Media faoliyatini tartibga soluvchi qonunlar, me'yorlar va etik kodekslar media maydonning tartibli va adolatli ishlashiga xizmat qiladi. Ushbu qoidalar so'z erkinligini himoya qilish bilan birga, noto'g'ri axborot tarqalishini oldini olishga, shaxsiy hayotni himoya qilishga va ijtimoiy barqarorlikni saqlashga yordam beradi. Media jamiyat hayotining deyarli barcha jabhalariga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Uning asosiy ta'sir yo'nalishlari quyidagilardan iborat: Axborotni tarqatish va yangiliklarni yetkazish.

Media — bu odamlarni voqealar, yangiliklar, siyosiy va ijtimoiy jarayonlardan xabardor qiluvchi asosiy vosita. Televizor, radio, internet, gazeta kabi axborot manbalari orqali yangiliklar tez va keng auditoriyaga yetkaziladi. Bu jamiyat a'zolarining dunyoqarashi kengayishi va voqealarni chuqurroq anglashiga yordam beradi. Fikr va qarashlarni shakllantirish Media jamiyatda siyosiy, ijtimoiy va madaniy fikrlarni shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ommaviy axborot vositalari orqali siyosiy partiyalar, fuqarolik tashkilotlari va faollar o'z pozitsiyasini keng auditoriyaga etkazadi. Media kampaniyalari va reklama yordamida jamoatchilik fikri yo'naltiriladi, ijtimoiy muammolar ustida jamoatchilik munozarasi boshlanadi. Madaniyat va qadriyatlarni targ'ib qilish Media madaniy meros, san'at, adabiyot va boshqa madaniy elementlarni keng ommaga yetkazadi. Film, musiqiy dasturlar, hujjatli ko'rsatuvlar, san'atga oid maqolalar madaniy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, media yangi madaniy tendentsiyalarni shakllantiradi va yosh avlodni tarbiyalashda yordam beradi.

Ijtimoiy nazorat Media jamiyatda korrupsiya, noqonuniy faoliyat va ijtimoiy muammolarni ochib beruvchi vosita sifatida ham ishlaydi. Jurnalistlar tomonidan olib boriladigan tergovlar va tanqidiy maqolalar davlat organlari va tashkilotlarni faoliyatini yanada oshkoralik va samaradorlikka undaydi. Media fuqarolarning vakolatli va oqilona qaror qabul qilishlariga ko'maklashadi. Reklama va marketing vositasi Media biznes uchun mahsulot va xizmatlarni reklama qilish, bozorni o'rganish va iste'molchilar bilan muloqot qilish uchun asosiy platforma hisoblanadi. Reklama orqali kompaniyalar o'z brendini ommalashtiradi, yangi mahsulotlar haqida ma'lumot beradi va sotuvni oshiradi. Manipulyatsiya va axborot bosimi Media vositalari ba'zida propagandaga, noto'g'ri yoki tarafkash axborot tarqatishga sabab bo'lishi mumkin. Axborotning ko'p va tez tarqalishi jamiyatda chalkashlik, ijtimoiy tortishuvlar va ishonchsizlikni kuchaytirishi ehtimoli mavjud. Shu sababli media sohasida etik me'yorlarga rioya qilish va axborotni tanqidiy qabul qilish muhimdir. Ijtimoiy o'zaro ta'sir va kommunikatsiya Ijtimoiy tarmoqlar, forumlar va bloglar orqali odamlar o'z fikrlarini erkin ifoda etib, muloqot qilish imkoniga ega bo'ladi. Bu esa jamiyatda demokratik jarayonlarni rivojlantirish, fikr almashish va jamoatchilik nazoratini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Bugungi kunda media sohasida raqamli texnologiyalar va internetning roli juda katta. Onlayn media, ijtimoiy tarmoqlar, podkastlar, video platformalar media maydonni yangi shakllar bilan boyitdi. Bu esa axborot tarqatishning an'anaviy shakllarini (televideniye, radio, bosma matbuot) kengaytirib, ularni raqamli makonga olib kirdi. Internet va ijtimoiy tarmoqlar Facebook, Instagram, Twitter, TikTok kabi platformalar media maydonning eng tez rivojlanayotgan segmentlari hisoblanadi. Ular foydalanuvchilarga o'zaro muloqot qilish, yangiliklarni tez almashish va yangi auditoriyalarga chiqish imkonini beradi. Mobil media Smartfonlar va planshetlarning keng tarqalishi bilan odamlar har qanday joyda va vaqtda axborot olish imkoniga ega bo'ldi. Mobil media axborot iste'molini yanada shaxsiy va qulay qildi. Interaktiv media Zamonaviy media foydalanuvchilarga faqat axborotni qabul qilish emas, balki uni yaratish, tahrirlash va tarqatishda ham ishtirok etish imkonini beradi. Bu media maydonning o'zaro ta'sirchan va kooperativ shaklga o'tishini anglatadi.

Media maydon nafaqat ijtimoiy, balki iqtisodiy tizim sifatida ham faoliyat yuritadi. Media kompaniyalari daromadlarini asosan reklama, obunalar, kontent sotish va hamkorlikdan oladi. Raqobat sharoitida media tashkilotlari sifatli va qiziqarli kontent yaratishga harakat qiladi, bu esa foydalanuvchi sonining oshishiga olib keladi.

Reklama media uchun asosiy daromad manbai hisoblanadi. Korxonalar o'z mahsulotlari yoki xizmatlarini targ'ib qilish uchun televideniye, internet, radio va bosma matbuotda reklama joylashtiradi. Reklama bozori o'sishi media kompaniyalarning moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi va ularni yangi texnologiyalarni joriy qilishga undaydi. Kontentning kommersiyalashtirilishi Media maydonda ko'plab kontent pullik xizmat sifatida taklif etiladi, masalan, obuna asosida ishlaydigan onlayn nashrlar, streaming platformalar (Netflix, Spotify) va boshqa xizmatlar. Bu media tashkilotlari uchun yangi daromad yo'llarini ochmoqda. Media inson ongiga, hissiyotlariga va madaniy qarashlariga bevosita ta'sir qiladi. U orqali odamlar jamiyatda qanday bo'lishi kerakligi, qanday qadriyatlarni hurmat qilishi lozimligi haqida ma'lumot oladi. Madaniyatlararo ta'sir Global media maydon orqali turli xalqlar madaniyati bir-biriga yaqinlashadi, yangi g'oyalar, uslublar va qadriyatlar tarqaladi. Bu madaniyatlararo dialogni rivojlantiradi, biroq ayrim hollarda madaniy an'analar yo'qolishi xavfini ham keltirib chiqaradi. Psixologik ta'sir Media orqali tarqatiladigan ma'lumotlar insonning ruhiy holatiga ta'sir qilishi mumkin. Masalan, shafqatsiz voqealar, zo'ravonlik, propagandalar stress va xavotirni oshirishi mumkin. Shu bois, jurnalistlar va media tashkilotlari axborotni yetkazishda ehtiyotkorlik bilan yondashishlari zarur.

Media maydon siyosiy jarayonlarga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Siyosatchilar, partiyalar va davlat organlari media orqali o'z siyosiy kampaniyalarini olib boradilar, o'z pozitsiyasini auditoriyaga tushuntiradilar. Demokratik jamiyatlarda media roli Demokratik tizimlarda media mustaqil va erkin bo'lishi muhim. U saylovlar jarayonini yoritadi, siyosiy jarayonlarda fuqarolarning xabardorligini oshiradi va hokimiyat faoliyatini nazorat qiladi. Shunday qilib, media davlat va fuqarolar o'rtasida muhim vositaga aylanadi. Propaganda va senzura Ba'zi mamlakatlarda

media siyosiy maqsadlar uchun manipulyatsiya vositasi sifatida ishlatiladi. Propaganda, senzura va tarfakashlikning mavjudligi fuqarolarning to'g'ri axborot olish huquqini cheklaydi va ijtimoiy nizolarga sabab bo'ladi. Media jamiyatda ijtimoiy o'zgarishlar, qadriyatlar va munosabatlarni shakllantiradi hamda ijtimoiy birlashuv yoki bo'linishlarga sabab bo'lishi mumkin. Ijtimoiy birlik va birdamlik Media orqali tarqatilgan ma'lumotlar ijtimoiy birdamlikni mustahkamlashi, milliy madaniyatni rivojlantirishi va ijtimoiy muammolarni hal qilishga ko'mak berishi mumkin. Ijtimoiy bo'linishlar Aksincha, noto'g'ri yoki tarfakash axborot tarqatilishi ijtimoiy qatlamlar o'rtasidagi nizolarni kuchaytiradi, etnik, diniy yoki siyosiy bo'linishlarga olib keladi.

XULOSA

Media maydon zamonaviy jamiyatda axborot almashinuvi va kommunikatsiyaning markaziy elementi sifatida muhim ahamiyatga ega. Uning murakkab tuzilishi — axborot manbalari, kommunikatorlar, texnologik infratuzilma va auditoriyadan iborat bo'lib, bu elementlar birgalikda axborot oqimini samarali tashkil etadi. Media nafaqat yangiliklar tarqatish vositasi, balki jamiyatning siyosiy, ijtimoiy va madaniy jarayonlarini shakllantiruvchi kuch hisoblanadi. Media orqali insonlar dunyoqarashlarini kengaytiradi, jamiyatdagi voqealardan xabardor bo'ladi, ijtimoiy va siyosiy jarayonlarda faol ishtirok etadi. Ayniqsa, demokratik jamiyatlarda media erkinligi fuqarolarning fikr va so'z erkinligini ta'minlash, hokimiyatni nazorat qilish va jamoatchilik fikrini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Media madaniyatni rivojlantirish, qadriyatlarni targ'ib qilish va yosh avlodni tarbiyalashda katta rol o'ynaydi. Biroq, media sohasida axborotning tarfakashligi, manipulyatsiya, propaganda va noto'g'ri ma'lumot tarqatilish xavfi ham mavjud. Bu esa jamiyatda noto'g'ri qarashlar, ijtimoiy bo'linishlar va ishonchsizlikni kuchaytirishi mumkin. Shu sababli, media faoliyatida etik prinsiplar, qonun-qoidalar va axborot savodxonligi juda muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy texnologiyalar, xususan, internet va ijtimoiy tarmoqlar media maydonning kengayishiga, axborot tarqatish tezligining oshishiga va yangi kommunikatsiya shakllarining paydo bo'lishiga olib keldi. Bu esa media ta'sirining

ko‘lami va sifati haqida yangi talablarni qo‘ymoqda. Axborot erkinligi va sifatini ta‘minlash uchun media va jamiyat o‘rtasida hamkorlik, tanqidiy fikrlash va ma‘lumotlarni aniqlik bilan tahlil qilish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. McQuail, D. (2010). McQuail’s Mass Communication Theory. Sage Publications
2. Denis McQuail. (2014). Mass Communication Theory: An Introduction. London: Sage.
3. Hall, S. (1997). Representation: Cultural Representations and Signifying Practices. Sage Publications.
4. Baran, S. J. (2015). Introduction to Mass Communication: Media Literacy and Culture. McGraw-Hill Education.
5. <https://www.britannica.com/topic/mass-communication>
6. <https://www.pewresearch.org/journalism/>
7. <https://www.digitalnewsreport.org/>